

2. Мафтин Н. Неоромантична модель гуцульського дивосвіту (Про новелістику Марка Черемшини). *Слово і час*. 1999. №6. С. 20-24.

3. Ткачук М. Збірка «Карби» Марка Черемшини як вияв модерністського дискурсу української прози початку XX століття. *Studia methodologica*. Вип. 6. Тернопіль: Підручники і посібники, 1999. С. 106-110.

4. Зеров М. Марко Черемшина й галицька проза. *Зеров М. Твори: у 2-х т.* Київ: Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці. С. 401-434.

*Таміла Шпирко,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
студентка 4 курсу,
факультету філології і журналістики
Науковий керівник:
к. філол. наук, доцент С. Бородіца*

ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ «ЧОТИРИ БРОДИ»

М. СТЕЛЬМАХА

М. Стельмах – видатний український письменник, котрий творив лірико-романтичну прозу в літературному дискурсі України другої половини XX століття. Своєчасним вважаємо завдання осмислити художню структуру авторської свідомості митця, «пожиттєво безпартійного» (Г. Штонь), незалежно від ідеологічних стереотипів (як-от класик соціалістичного реалізму), які до сьогодні спотворюють літературний портрет М. Стельмаха – самовимогливого, небуденного, проникливого.

Об’єктивне і цілісне дослідження романістики письменника неповне без розгляду знакового твору в його доробку – «Чотирьох бродів» (1979),

відзначених Шевченківською премією в 1981 році. Цей роман засвідчує: М. Стельмах збагатив жанрову парадигму української прози, довівши своє розуміння «модерного» тексту до монументальної форми. Творячи панорамний і багатопроблемний художній світ, він ускладнював його на різних рівнях: стильовому, жанровому, оповідному, образному та ін. При цьому відзначаємо внутрішню цілісність великого за обсягом роману як художнього феномену, бо, услід за літературознавцями (В. Кузьменко, М. Ткачук, Г. Штонь та ін.), вважаємо: «Чотири броди» – український роман-епопея.

Г. Штонь у ґрунтовній студії «Романи Михайла Стельмаха» зазначає: «...цей роман на відміну від попередніх творів Михайла Стельмаха, де письменник йшов до епічних узагальнень відповідних періодів життя українського села (революція 1905-1907 рр., 1920 р., колективізація, війна) через широке залучення у романний текст структури і духу народних дум, сказань, фольклорно-пісенних сюжетів, свою ліро-епічну природу базує на **поемному** мисленні, якому притаманна більша ...міра відриву від безпосередніх народнопоетичних джерел, їх якісно інша, глибинніша образна трансформація і переробка» [4, с. 244-245]. Відтак вважаємо, що М. Стельмах – письменник-мислитель, котрий своїм стереобаченням охоплював минуле-сучасне-майбутнє, з одного боку, а з іншого – триєдине поняття автор-народ-історія. Це дозволило укладачам «Літературознавчого словника-довідника» (Р. Гром'яку, Ю. Коваліву) трактувати жанр «Чотирьох бродів» як соціально-філософського роману, «де у концентрованому вигляді викладаються філософські переконання письменника, його історична концепція, глобально осмислюється історична епоха» [2, с. 611-612]. У романі М. Стельмах майстерно втілив життєво-історичний досвід свого покоління: буття

українського села Тарноруди від кінця 1920-х років до перших місяців гітлерівської окупації 1941 року розкрито через глибокі трансформації світовідчуття та життєвої позиції кожного з персонажів твору. Незмінним залишилося високоморальне народне начало, забезпечивши збереження краси і гуманності української душі.

Система загальнонародних проблем, філософське осмислення людської екзистенції в час історичних змін свідчать, що «Чотири броди» розширюють межі роману-хроніки, «історичної фрески» чи соціально-філософського роману, сягаючи вершини романного жанру – роману-епопеї – «місткого прозового твору,.. в основу якого покладені важливі історичні події в житті конкретного народу» [1, с. 344]. Оскільки класична епопея виросла з народної творчості, то твір М. Стельмаха теж заґрунтований у фольклорну естетику. Можемо стверджувати: його жанровою «родзинкою» є органічний синтез двох романних площин:

1) ідейно-художньої, представленої романтизованою історіософською концепцією автора, що поетизує наративну структуру роману (традиційні символічні образи, влучні епіграфи, хронотоп, система персонажів);

2) аналітико-реалістичної, виведеної з конкретно-історичної української дійсності з чітким протиставленням позитивних і негативних персонажів; глибоким і детальним зображенням їхнього внутрішнього світу: думок, бажань, переживань, психологічних мотивів вчинків і дій; сатиричним пафосом.

Панорамний роман «Чотири броди» засвідчив: М. Стельмах «прийшов у прозу, взявши з собою поезію». Він «як митець і мислитель зумів органічно злити всенародне вчора і сьогодні самою формою вираження основоположних своїх ідей, наситивши її цілою системою асоціативних сигналів (пісенні

ремінісценції, фольклоризація сюжетної фактури), які розсувають оповідний простір на всю «довжину» духовного досвіду народу, включають його як рівновелику ланку в подієве тло, що належить виключно сучасності» [4, с. 229], – доводив Г. Штонь. Таким чином, «Чотири броди» – український роман-епопея з такими жанровими ознаками: багатоконфліктність, поліінтонаційність, панорамність, фольклорність, поетична суб'єктивність, героїко-патетичне начало, «еталонність» персонажів, контрастність характерів, наскрізна ідея як образний моноліт, ускладнена поетика внутрішнього світу твору і персонажа, масштабний образ народу та ін.

Це дозволяє говорити про авторську концепцію світу і людини в романі-епопеї «Чотири броди», де довершена художня організація прозового тексту, психологічна вправність, ліро-епічний талант М. Стельмаха засвідчують: народнопісенний канон, визначаючи поетичну структуру розповіді, помітно розширив жанрові межі соціально-філософського роману до вершинного у творчості та українському письменстві роману-епопеї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавча енциклопедія: у 2-х т. / автор-укл. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т.1: А (аба) – Л (лемент). 608 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / редкол.: Р. Т. Гром'як та ін. Київ: Академія, 1997. 752 с.
3. Стельмах М. Чотири броди: роман. Київ: Радянський письменник, 1979. 527 с.
4. Штонь Г. Романи Михайла Стельмаха. Київ: Наукова думка, 1985. 270 с.